

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Heerlen op 12 december 1967

Naar aanleiding van de magneet uit Canada welke door mej. Janssen op de vorige maandvergadering meegebracht was, gaf de heer **Koelman** de volgende aanvulling. Het rund bezit drie voormagen: de pens, de netmaag en de boekmaag, waarin door micro-organismen een begin gemaakt wordt met het verteren van voedsel en als laatste de lebmaag, de plaats waar het voedsel door verteringssappen van het rund zelf omgezet wordt. De netmaag bij de koe is door zijn ligging en door zijn bouw dat gedeelte van de spijsverteringsorganen waar bij voorkeur vreemde voorwerpen, zoals stukjes draad, naalden of spijkers, blijven steken. Deze scherpe voorwerpen kunnen bij contractie van de maag gemakkelijk de maagwand doorboren en dit vindt vaak in de richting van het middenrif of van het hartzakje plaats. Het gevolg daarvan is infectie met meestal fatale afloop. In Canada geeft men het rund door zijn slokdarm een stel magneten naar binnen. Ook deze vreemde voorwerpen blijven in de netmaag steken en ijzeren voorwerpen in de maag hechten zich aan die magneet, waardoor verhinderd wordt dat ze de maagwand zullen gaan perforeren. Hoewel deze magneten in Nederland wel bekend zijn, worden ze hier weinig toegepast.

Verder deelde mej. Janssen mee dat in Canada papaïne-injecties gegeven worden aan slachtvee om het vlees mals te maken. De heer Koelman zei dat deze een rijping van het vlees veroorzaken, waarmee bedoeld wordt dat door werking van enzymen een begin gemaakt wordt met de vertering van het vlees. Bestanddelen van het vlees o.a. glycogeen wordt tot melkzuur en eiwitten tot aminozuren gesplitst. Deze vertering van het vlees vindt ook zonder deze injecties plaats, maar dit proces langs natuurlijke weg duurt langer en levert met koelhuisvlees bezwaren op. Enzymen treffen we algemeen aan in levende cellen, bijv. melksap van de meloenboom en papaïne van *Carica papaya*. De Indianen bewaarden reeds vlees in papaya-bladeren. In Amerika en Canada worden enkele eiwitplitsende enzymen reeds op grote schaal toegepast, de heer Koelman is er echter niet

zeker van of een toepassing ervan op grote schaal wel goed is voor de volksgezondheid, immers het is niet onmogelijk dat door voedsel te gebruiken dat reeds min of meer verteerd is, de eigenlijke functie van de maag onvoldoende tot zijn recht komt.

Vervolgens deed de heer **Bult** een mededeling over de beverrat, ten dele aangevuld met een publicatie van de heer **Koenders**: de Nederlandse *Nutria*-populatie langs de Roer vóór en na de winter van 1962-1963:

„De beverrat moet men niet verwarren met de muskusrat ook wel bisamrat genoemd. Over dit laatste dier, dat uit Noord-Amerika afkomstig is, zijn de laatste tijd verontrustende berichten verstrekt, over een invasie van uit België naar Zeeland en Brabant, waar ze mogelijk een groot gevaar kunnen opleveren voor de dijken. In Nederland is het houden van dit dier dan ook verboden. Voor de beverrat is men minder bevreesd, doordat zijn graafwerken op veel beperkter schaal plaatsvinden en door het feit dat de meeste dieren tijdens een strenge winter sterven. De beverrat is uit Zuid-Amerika afkomstig, ze werden in West-Europa geïmporteerd voor de pels. Toen de prijs door overproductie te sterk daalde liet men deze dieren los. Langs de Roer in Limburg komt sedert meer dan 10 jaar een aantal van deze dieren voor, afkomstig uit Jülich. Ze leven voornamelijk in oude rivierarmen en voeden zich met ondergrondse delen van waterplanten. Hier zijn ze vrijwel onbereikbaar voor hun natuurlijke vijanden: de mens en zijn hond. Ze maken drijvende nesten van waterplanten of takken, waarin ze jongen werpen, 4-9, soms zelfs meer, per worp. Hoewel ze het gehele jaar jongen kunnen krijgen geven ze toch aan de wintermaanden de voorkeur (het blijven dus dieren van het zuidelijke halfmond). Deze winterjongen vallen als eerste slachtoffer van de invallende vorst. Vriest het water geheel dicht dan zijn de beverratten niet meer in staat hun normale voedsel onder ijs te bemachtigen en sterven dan in hoofdzaak door voedselgebrek. Door de strenge winter van 1962-1963 stierf de gehele populatie langs de Roer in Nederland die op 200-300 dieren geschat werd, praktisch totaal uit. Slechts één dier werd na afloop nog in de gemeente St. Odiliënberg aangetroffen. Later, half augustus, werden weer enkele dieren in Vlodrop en St. Odi-

lienberg waargenomen, vermoedelijk weer exemplaren uit Duitsland afkomstig.

Op 19 november brachten enkele jongens te Stevensweert de heer Bult en zijn tochtgenoten naar een plaats, waar muskus- of bisamratten te zien zouden zijn. Het was een plas met steile oevers en in het weinige wilgenhout dat daar in het water groeide, zagen ze — op een soort plat-formpje — een op een bever lijkend dier met 3 jongen op en over haar rug liggend. Het waren trage dieren, die dicht te benaderen waren. Te intense belangstelling werd op de duur niet op prijs gesteld en ze begaven zich te water, doch bleven in de buurt. Een van de jongen was halfwas, de beide andere waren kleiner. De grootte van het volwassen dier bleek die van bisamratten te overtreffen, die een lengte van 26-28 (staart) kunnen bereiken met een gewicht van 1-1,5 kg. De staart was rond en niet zijdelings afgeplat, zoals bij de bisamrat het geval is. Het waren dus beverratten of *Nutria's* die een lengte van 40-60 cm hebben. Deze dieren hebben in directe zin noch met bevers noch met ratten iets te maken, wel bestaat er een verre verwantschap, het zijn allemaal knaagdieren. De pels maakte allermint de indruk een kostbaar bontsoort te zijn. Worden echter de vrij stugge dekharren verwijderd dan komt het zachte, glanzende onderhaar te voorschijn. Het is het enige pelsdier, waarvan de huid aan de rug wordt opengesneden, omdat de huid aan de buikzijde het fraaist is. Een merkwaardige bijzonderheid is, dat de tepels hoog op de rugzijde liggen, zodat de jongen onder het zwemmen gezoogd kunnen worden.

Na een bad werd er druk gepoetst, hierbij werd de vacht weer opnieuw ingevet. De klieren hiervoor bevinden zich bij de neus. De heer P. v. n. Pie deelde ons mee, dat op 7-XII-'67 een mannelijk dier was geschoten, waarvan het gewicht op 8-10 kg geschat was. Op 9 december bij vriezend weer, was het de eerste keer, dat wij de dieren niet op de ons vertrouwde plaats zagen liggen. Sporen in de sneeuw liepen in de richting van een gang in de oever."

Tot slot volgen enkele vogelwaarnemingen van de heer Bult e.a.:

Kruisbek 14-X-1967, Posterholt.

Bergeend vanaf 28-X-1967, 1 ex. Stevensweert. 12-X-1967, 1 juv. Ohé.

Visarend 6-XI-1967, Stevensweert (P. v. Pie).

Kleine zwaan 12-XI-1967, 4 ex. Stevensweert. 19-XI-1967, 2 ex. Leeuwen bij Roermond.

Zwarte zeeëend 12-XI-1967, 1 wijfje, Ospeler Peel.

Gierzwaluw 14-XI-1967, Ohé (P. van Pie). De Avifauna van Nederland vermeldt als laatste waarnemingdatum: 19-XI-1907, Groenlo, 10 waarn. in okt. en 3 in nov.

Velduil 3-XII-1967, Stevensweert.

Bonte strandloper 9-XII-1967. Ohé, 4 ex. voedselzoekend langs Geleenbeek, vriezend weer en sneeuw.

Poelsnip 10-XII-1967, Wolfshagen, Schinnen (W. de Haan).

te Maastricht op donderdag 4 januari 1968

Bij de opening van de eerste vergadering in 1968 verzekert de voorzitter ernaar te zullen streven dat er meer contact zal komen tussen leden en bestuur. De heer W. Felder toont enige stukken vuursteen waarin duidelijk zichtbaar verkiezelde kalksponzen voorkomen. Hij vond ze in Maastrichtse kalksteen in Eben-Emael, en beschrijft ze als in het Mc. zeldzaam voorkomende fossielen. De heer J. Felder wijst op de tegenstelling die er bestaat tussen het bord dat door de Stichting Het Limburgs Landschap bij de Heimansgroeve te Epen is geplaatst („geen fossielen”) en de tekst over deze zelfde groeve in de onlangs door de stichting uitgegeven Landschappengids („wijlen E. Heimans die het geluk had er schelpen in te vinden die in zee hebben geleefd”). Het zou in het belang van dit natuurmonument zijn wanneer de laatste zinsnede uit het boekje kon worden verwijderd. Zij is bovendien onjuist: Heimans vond zijn mariene fossielen enige honderden meters verder langs de Belletbeek, tussen leisteen met versteende varenbladeren.

De heer Grégoire zag op een oud muurtje in de kom der gemeente Heer vlak onder de rand van het dak enige bloeiende exemplaren van Gele helmblom, *Corydalis lutea*. Hij trof Japanse duizendknoop, *Polygonum cuspidatum*, aan in de berm van de St. Josephweg te Maastricht. De heer L e y s e n bezorgde hem de gal, veroorzaakt door de galmug *Rhopalomyia ptarmicae* Vallot, op Wilde bertram, *Achillea ptarmica*, gevonden langs de Maas te Grand Lanay (B.).

Dr. Kruytzer laat twee preparaten van *Br. Arnoud* zien. In het eerste preparaat bevinden zich drie ontwikkelingsstadia van de haft *Torleya belgica* Lestage, behorende tot de familie *Ephemeridae*. Volgens Redeke in zijn *Hydrobiologie van Nederland „De zoete wateren, 1948”* is deze haft voor het eerst gevonden in België (1917), en later (1922-'23) in enkele beken en rivieren van Limburg. De haft van Br. Arnoud is afkomstig uit de Gulp bij Gulpen (24-12-1953). Het tweede preparaat bevat de vleugels van een langpootmug, *Tanyptera atrata* (L.), waarvan zich enkele exemplaren in de museumcollectie bevinden. *T. atrata* is een zeer mooie mug, fluwelig zwart met een oranje band om het eerste achterlijfssegment. Het dier wordt beschreven in de dissertatie van Dr. Th. H. van Leeuwen: „Die Entwicklungsstadien der Tipuliden (Diptera, Nematocera) insbesondere der West-Palaearktischen Arten (1957, p. 216).” Men ziet in dit werk een afbeelding van de pop, een vrije pop, die gekenmerkt is door chitinehaakjes aan de achterlijfssegmenten, met behulp waarvan de pop zich kan verplaatsen.

De heer ter Horst leest voor uit een rapport van de reservaatbewaker M. H. van Deursen, werkzaam bij het Staatsbosbeheer te Ospel. Daar was in de Groote Peel in de omgeving van de 12e baan op 17 september 1967 door de heren P. Spreuwenberg en G. van Mierlo een arendachtige vogel gezien, die opvallend licht aan de kop was en op de vleugels. Op diezelfde zondag gingen Mr. Notermans en de reservaatbewaker kijken naar een vogel die door Mr. Notermans en de heer W. Bonten op 9 september was waargenomen en waarvan zij dachten dat het wel eens een havikarend, *Hieraëtus fasciatus*, zou kunnen zijn.

„Om 15 uur zagen wij vanuit de auto in de omgeving van de Filose peel — onderdeel van het natuurreservaat De Groote Peel — een grote roofvogel op een dode berkestam zitten. De vogel was opvallend groot, had een lichte beige kop en borst met een duidelijk waarneembare donkere oogstreep die van de snavelbasis over het oog naar de nek liep. Verder was er een halvemaanvormige scheidingslijn te zien lopend van de vleugelboegen over de borst. Onder deze scheidingslijn was de kleur licht bruin. Bij het opvliegen van deze vogel viel zijn grote afme-

ting op, wij zagen duidelijk lichte plekken op de bovenzijde van de vleugels. Ook waren over een afstand van enige cm gele poten te onderkennen.

Toen wij het terrein verder afzochten vloog op plm. 100 m afstand de gezochte havikarend op. Deze vogel was duidelijk kleiner en over het algemeen donker van kleur. Even later vloog ook de lichter gekleurde zeearend op, zodat beide vogels bijna boven onze hoofden vlogen.”

Zij zijn door Mr. Notermans gefilmd. De havikarend werd door de heer van Deursen tussen 10-IX en 27-X waarschijnlijk nog 11x gezien. Behalve genoemde heren hielpen de heren Kist en Tekke bij de determinatie.

Door de heer van Deursen werden in 1967 in de Groote Peel 151 vogelsoorten waargenomen, waarvan 71 als broedvogels: o.m. vermeldt hij in zijn jaarrapport kuifduiker, bril-duiker, grote zeeëend, zwarte zeeëend, berg-eend, witwangstern, aalscholver, purperreiger, wilde zwaan, kleine zwaan, havik, zwarte wouw, rode wouw, wespendif, visarend, slechtvalk, kleine strandloper, bonte strandloper.

In het reservaat Meinweg bij Herkenbos en Vlodrop werden door de bewaker J. G. Tullens 44 waarnemingen aan adders gedaan.

Br. Virgilius toont een doos met 700 spinnendoders, gedurende 7 maanden op 48 verschillende plaatsen gevangen: tot zijn eigen geruststelling rekende hij uit dat dit neerkomt op een gemiddelde van 2 per maand per plaats. De heer Damen nam op een weidepaal in de omgeving van Gulpen een buizerd waar, die omgeven was door een 15-tal lijsters, die op het prikkeldraad zaten en om de beurt dicht voor de roofvogel langs vlogen. Dit herhaalde zich toen de buizerd op een andere plaats neerstreek. In het Drielandenbos zag hij in een roedel van vier reeën een spierwitte hinde. Ten slotte brengt hij de Belgische vogelvangst ter sprake: in de trek-tijd telde hij tussen La Calamine en Epen niet minder dan 100 hutten van vogelvangsters. In Nederland is in dezelfde tijd een welhaast onbelemmerde handel in „wildzang”, afkomstig uit België, dit ondanks het feit dat de uitvoer uit België verboden is, net als de invoer in Nederland. Men maakt ons dan ook vanuit België het verwijt dat wij onvoldoende tegen de onwettige vogelvangst en de handel optreden. Na de periode van geoorloofde vogelvangst zou

men daarentegen in België streng zijn op het naleven van de vogelwet.

De heer **Vic Janssen** had een kennis geholpen met het verdelgen van alle konijnen die in het Schoenmakersbosje aan myxomatose leden. Toch was na enige tijd de ziekte opnieuw uitgebroken. **Dr. van Nieuwenhoven** wijst op de parallel met de mond- en klauwzeerziekte bij het vee. Ondanks een pijnlijk nauwkeurige inenting breekt de besmetting telkens opnieuw uit: kalveren, uit geïmmuniseerde koeien geboren, zijn zelf niet immuun, en moeten dus opnieuw worden ingeënt.

De heer **Kemp** deelt enkele waarnemingen mede:

„Op 6-VIII-1967 zag ik te Neerharen (B.) 1 Duinpieper (*Anthus campestris*). Deze vogel was vermoedelijk reeds op de trek.

Te Geleen waren er op 19-VIII 8 Dodaars (*Podiceps ruficollis*) en op 17-IX 7 Bonte strandlopers (*Calidris alpina*).

Te Rekum (B.) nam ik op 20-VIII, 6 Witgatjes (*Tringa ochropus*) en 3 Zwarte ruiters (*Tringa erythropus*) waar en op 26-VIII 1 Waterral (*Rallus aquaticus*) in onvolwassen kleeid en 1 Groenpootruiter (*Tringa nebularia*).

Boven de Maas tussen Bunde en Geulle zochten op 30-VIII, 1 Dwergmeeuw, in onvolwassen kleeid, (*Larus minutus*) en 2 Zwarte sterns (*Chlidonias niger*) voedsel.

Op 3-IX was er 1 Roodhalsfuut, met rossige nek en geelachtige snavel, (*Podiceps griseigena*) te Oost-Eijsden.”

De heer **Gilissen** had in de omgeving van Gronsveld koperwieken en kramsvogels geobserveerd: de eerste zoeken net als merels individueel hun voedsel op de grond in boomgaarden met lage boompjes. De kramsvogels zitten in troepen bij elkaar net als roeken en kauwtjes. Deze vogels broeden in kolonies op lichte plekken in het bos, de koperwieken meer individueel aan de rand van de kolonie. Hij zag de kramsvogels samen wegtrekken naar een slaapplek op de St.-Pietersberg. Merels slapen ook graag gezamenlijk, maar vliegen in hun eentje naar de slaapplek toe.

Tenslotte vertelde de heer **Volderok** dat hij op 2 november om 22 uur onder een lamp op het terrein van het centraal laboratorium van de Staatsmijnen een porseleinhoentje had waargenomen, dus ver uit de buurt van water!

De heer **Grégoire** wijst op de ongezellige manier van vergaderen in de nieuwe aula, die bovendien een slechte acoustiek heeft. **Dr. Montagne** zegt hem toe een nieuwe opstelling te zullen proberen om aan deze bezwaren tegemoet te komen.

te Heerlen op 9 januari 1968

De heer **Collin** hield, na een lang verblijf in Australië, waar hij een groot gedeelte van dit werelddeel doorkruiste, een causerie, aangevuld met kleurendia's. Vrij veel aandacht werd aan het landschap besteed, dat hij op zijn tochten bezocht had. Opvallend was, hoe men daar volgens onze begrippen, op nonchalante wijze gehele hellingen ontbost, rooibouw pleegt bij ontginningen, die men als het niet meer de moeite loont, eenvoudig weer verlaat om elders opnieuw te beginnen. Zoiets moet, daar ook bosbranden voortdurend voorkomen, tot erosie en op de duur tot verandering van het klimaat leiden met tijden van overstromingen en verdere erosie.

Wat de dierenwereld betreft, vertoonde de heer Collin dia's van kangoeroe's, koala-beertjes, pinguïns, liervogel, ijsvogel, dieren die ons min of meer bekend zijn, maar ook een van een vogelbekdier. Dit laatste dier is ongeveer een halve meter lang, heeft een donkerbruin, zijdeachtig ottervel, een afgeplatte staart als van een bever, vier korte poten met zwemvliezen tussen de tenen en een kop met een snavel, welke op die van een eend gelijkt. Het achterlijf heeft, net als bij vogels en reptielen, maar één opening en het dier legt eieren. De jongen worden met melk gevoed. Het vogelbekdier leeft in het water, maar het maakt in een systeem van gangen en kamers in de oeverwand een hol, dat met allerlei ruigte bekleed wordt.

Waarom de australiers dit dier „platte poes” noemen is niet erg duidelijk, misschien wegens zijn platte staart?

Veel van de plantendia's die vertoond werden, was voor de aanwezigen wel onbekend en totaal onbepaald, behalve Eucalyptus, een boomsoort die overal ter wereld aangeplant wordt in die streken, welke enigszins met het australische klimaat overeenkomen. In Australië zelf onderscheidt men enkele honderden soorten. Ook enkele orchideeën, grasbomen,

Casuarina's en boomvarens waren als zodanig wel te herkennen. De heer Collin had zo'n grote collectie meegebracht, dat wegens tijdgebrek niet alles vertoond kon worden en ook geen gelegenheid overbleef om vragen te stellen.

Dr. Bruna nam op 9-I-1968 om 11.45 uur een vlucht van 12 rietganzen waar (in scheve linie vliegend) over de Molenberg te Heerlen, richting N.N.W. en wel tegen de wind in. Deze dieren waren dus niet op de vlucht voor de winter, maar waarschijnlijk op zoek naar open water.

Verder stonden in de nieuwsbladen van de laatste dagen enkele berichten over vangsten van bisamratten in Limburg. Gezien de afmetingen van deze dieren zullen het wel beverratten geweest zijn.

Ennomos erosaria f. semellineata nov.

door
A. MUNSTERS M. S. C.

Onder de naam *E. erosaria* Schiff. is algemeen bekend de meest gelijkmatig gekleurde soort uit dit vlindersgeslacht.

De naam *erosaria* is mogelijk te danken aan de lobbige „afgeknaagde” (erosie) vleugels, die zij overigens met andere *Ennomos*-soorten gemeen heeft. De kleur kan uiteenlopen van bleek strogeel tot donker roodachtig oranjegeel en de tekening bestaat uit twee gebogen bruine dwarslijnen over het middenveld van de voorvleugels, die van de voorrand naar de achterrand elkaar steeds meer naderen zonder elkaar te raken. Ook op de onderkant zijn deze dwarslijnen zichtbaar en zetten zich daar gewoonlijk ook op de achtervleugels verzwakt voort, terwijl in de vier celhoeken gewoonlijk een zwarte stip te zien is. Zo is de soort erkend en afgebeeld door Ignatius Schiffermiller (1727-1809) en door hem onder de naam *erosaria* gepubliceerd (1).

De verscheidenheid bestaat hoofdzakelijk in een veelvoud van kleurnuancen. Terwijl de hoofdvorm okergeel is, bestaat er een eerder onder de naam *tiliaria* beschreven bleekgele kleurenvariant (2). Doch ook variaties in tekening komen voor. Reeds door E. J. Ch. Esper (1742-1810) werd een afwijking ontdekt, waarbij alle dwarslijnen ontbreken; hij nam ze

op in zijn vijfdelig vlinderboek (3), doch ze is blijkbaar zeer zeldzaam en werd door ons nimmer waargenomen onder de 200 of meer exemplaren, die ons jaarlijks onder de ogen komen. Wel vermeldt Lempke onder de naam *obsoleta* een afwijking met zwakke dwarslijnen (4). — Een geheel bijzondere afwijking werd door ons vorig jaar gevangen, al waren we er ons aanvankelijk bij onze dagelijkse routinecontrole van de vanglamp niet van bewust. Het eerst opvallende was de vroege verschijningsdatum (17 juni). Het was een bleekgeel mannetje, dat echter slechts één dwarslijn over de voorvleugel bleek te bezitten en wel de buitenste, doch overigens volkomen normaal is. Onder de naam *semellineata* moge deze markante afwijking haar plaats vinden in de systematiek.

We sluiten met de bemerking, dat ook de phaenologie van *erosaria* enige correctie behoeft, wijl dit jaar de nacht van 10/11 oktober nog een tweetal exemplaren opleverde in de P-D-bus.

- (1) Ign. Schiffermiller: Systematisches Verzeichniss der Schmetterlinge der Wienergegend, Wien 1776 blz. 103.
- (2) Jakob Hübner (1761-1826): Sammlung europäischer Schmetterlinge, 1796-1799, Fig. 23.
- (3) E. J. Ch. Esper: Die Schmetterlinge in Abbildungen nach der Natur, 5 Bde 1777-1805, fig. 19.
- (4) B. J. Lempke: Catalogus der Nederlandsche Macrolepidoptera, blz. 781.

**AFGRAVING SINT PIETERSBERG
COMPROMIS OP EEN COMPROMIS**

„Wij eisen, dat planologische beslissingen worden gerespecteerd. Bij de afgraving van de Sint Pietersberg hebben wij moeten beleven, dat er een compromis op een compromis is gesloten. De natuurbescherming voelt zich hierdoor misleid, zoals ze zich ook misleid voelt door de steeds verder gaande uitbreiding van het reactor-centrum in de duinen bij Petten. Op ons terrein leiden dergelijke beslissingen altijd tot verliezen. Zij zijn onontkoombaar en onherroepelijk.”

Dit zei jhr. mr. M. van der Goes van Naters, voorzitter van de contactcommissie voor Natuur- en Landschapsbescherming, op een zeer druk bezochte vergadering in Esplanade in Utrecht, op zaterdag 25 november 1967.